

धोरण : 9

संस्कृत

10. दैवारिकस्य सेवानिष्ठः

स्वाध्याय

અનુવાદ

(એકદા દૌવારિકઃ ભવ્યમૂર્તિં સંન્યાસિનમ् અપશ્યત् । તતઃ તયોઃ એવં
વાર્તાલાપઃ : અભવત् ।)

સંન્યાસી : કથં અસ્માન् સંન્યાસિનઃ અપિ તિરસ્કરોષિ ।

(એક દિવસ દ્વારપાળે એક ભવ્ય દેખાવવાળા સંન્યાસીને
જોયો. પણી તે બંને વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ થયો.)

સંન્યાસી - કેમ અમને સંન્યાસીઓને પણ તું અવગણે છે.

दौवारिकः : भगवन् प्रणमामि । परन्तु स्वकीयं परिचयम् अदत्ता न
कश्चित् प्रवेष्टुम् अर्हति ।

દ્વારપાળ - મહારાજ ! પ્રણામ કરું છું. પરંતુ પોતાની ઓળખાણ
આપ્યા વગર કોઈ પણ પ્રવેશી ન શકે.

संन्यासी : सत्यम् । क्षान्तः अयं ते अपराधः । किन्तु अद्य प्रभृति
त्वं संन्यासिनः पण्डितान् ब्रह्मचारिणः स्त्रियः बालाः
च न अवरोद्धुं शक्नोषि ।

संन्यासी – સાચું. આ તારો અપરાધ માફ કર્યો, પણ આજથી માંડીને તું
સંન्यાસીઓને, પંડિતોને, બ્રહ્મચારીઓને (વિદ્યાર્થીઓને),
સ્ત્રીઓને અને કન્યાઓને રોકી ન શકે.

दौवारिकः : संन्यासिन् बहूक्तम् । विरम । वयं दौवारिकाः ब्रह्मणः
अपि आज्ञां न प्रतीक्षामहे ।

દ્વારપાળ - સંન્યાસી ! ધણું બોલ્યા. થોભો. અમે દ્વારપાળો બૃહાની
પણ આજીવાની રાહ જોતા નથી.

संन्यासी : साधु । मार्गम् आदेशय । महाराजनिकटे गन्तुम् इच्छामि ।

दौवारिकः : न शक्यम् । प्रभाते महाराजस्य सन्ध्योपासनकाले प्रवेशं
कर्तुम् अर्हसि । न तु रात्रौ ।

संन्यासी : किम् कोऽपि रात्रौ न प्रविशति ।

संन्यासी – सारु. मार्ग बताव. महाराजनी पासे जवा मागुं छुं.

द्वारपाल – (ऐ) शक्य नथी. सवारे महाराजना संध्या-उपासनाना

समये तमे प्रवेश करी शको छो; रात्रे नहीं ज.

संन्यासी – शुं कोइ पछ रात्रे प्रवेश करतुं नथी ?

**दौवारिकः : आहूतान् परिचितान् च परित्यज्य न कोऽपि । विशेषस्तु
भवाद्वशः ये खलु तुम्बीधारकाः द्वारात् द्वारं भ्रमन्ति ।**

**દ્વારપાળ – આમંત્રિતો અને પરિચિતોને છોડીને ક્રોઇ પણ નહીં.
ખાસ કરીને આપના જેવા તુંબડીને ધારણ કરનારાઓ એક
દ્વારથી બીજે દ્વાર ભ્રમણ કરે છે.**

संन्यासी : (स्वगतम्) सर्वथा सुयोग्यः अयं दौवारिकः । पुनः इमं
परीक्षितुं प्रयतिष्ठ्ये । (प्रकाशम्) दौवारिक, अत्र आगच्छ ।
किमपि कथयितुम् इच्छामि ।

संन्यासी - (मनमां) આ તારરક્ષક સર્વ પ્રકારે અત્યંત લાયક છે.
ફરીથી આને પરખવા (હું) પ્રયત્ન કરીશ. (મોટેથી) દ્વારપાળ ! અહીં
આવ. (હું) કંઈક કહેવા છાછું છું.

दौवारिकः : (उपसूत्य) कथयतु भवान् ।

संन्यासी : त्वं तु दौवारिकः असि । कदापि धनिकः न भविष्यसि ।

वनेषु कन्दरासु च वयं विचरामः : सर्वं रसायनतत्त्वं जानीमः।

દ્વારપાળ - (નજીક જઈને) આપ કહો.

સંન્યાસી - તું તો દ્વારપાળ છે. ક્યારેય તું ધનવાન નહીં થાય. અમે વનોમાં અને ગુફાઓમાં વિચરીએ છીએ. અમે સમસ્ત રસાયનતત્ત્વ જાણીએ છીએ.

दौवारिकः : भवतु नाम । अग्रे अग्रे ।

संन्यासी : यदि मम प्रवेशं त्वं न अवरोधयसि तर्हि तुभ्यं यथेष्टं रसायनं
दास्यामि । तेन पञ्चाशत्- तुलापरिमितं तामं सुवर्णं
भविष्यति ।

દ્વારપાળ - હોઈ શકે; આગળ આગળ .

સંન्यાસી - જો મારા પ્રવેશને તું નહિ રોકે, તો તને (હું) છણા
મુજબનું રસાયન આપીશ. તેનાથી પચાસ તોલા જેટલું
તાંબું સોનું થશે.

दौवारिकः : आः कपटिन्, विश्वासधातम् उपदिशसि ? न वयं तादृशाः ।

कथय कः त्वम् । कुतः आगच्छसि । अहं त्वां कस्यचित्
गुप्तचरं मन्ये । दुर्गाध्यक्षं निवेद्य त्वां दण्डयिष्यामि । सः
त्वां विज्ञाय यथोचितं करिष्यति ।

દ્વારપાઠ - અરે કપટી! (મને) વિશ્વાસધાત કરવાનું શીખવે છે ?
અમે તેવા નથી. કહે, તું કોણ છે? ક્યાંથી આવે છે? હું તને
કોઈનો જસૂસ માનું છું. કિલ્લાના ઉપરી અધિકારીને
જણાવીને હું તને સજ કરાવીશ. તે તને ઓળખીને યોગ્ય
કરશે.

સંન્યાસી : પરિત્યજ પરિત્યજ | નાહં પુનઃ આગમિષ્યામિ | નैવં પુનઃ
કથયિષ્યામિ |

(દૌવારિકઃ તત્ વિગણ્ય તં હસ્તેન ગૃહીત્વા નયતિ |)

સંન્યાસી - છોડી એ, છોડી એ. કું પાછો નહીં આવું, કું એવું ફરી વાર
નહીં કહું.

(દ્વારપાળ તો તેને અવગાણીને હાથથી પકડીને લઈ જાય છે.)

સંન્યાસી : (પ્રબલપ્રકાશદીપસ્ય સમીપે) દૌવારિક, અપિ જાનાસિ મામ् ।

દૌવારિક: : (નિપુણં નિરીક્ષ્ય) અયે આર્યઃ ખલુ ભવાન् । આર્ય, ક્ષન્તુમ्
અહિતિ મામ् ।

સંન્યાસી - (પુજળ અજવાળાવાળા દીવાની પાસે) દ્વારપાળ,
શું તું મને ઓળખે છે?

દ્વારપાળ - (ચીવટથી જોઈને) અરે, ખરેખર આપ તો સ્વામી છો.
શ્રીમાન, મને આપ માફ કરવાને યોગ્ય છો.

संन्यासी : (तस्य पृष्ठे हस्तं विन्यस्य) दौवारिक मया ते परीक्षा कृता ।
त्वं योग्यस्थाने नियुक्तः असि । उत्कोचाय अलोलुपाः
त्वादृशाः प्रभूणां पुरस्कारभाजनं भवन्ति । अहं तव
प्रामाणिकतां प्रभुसन्निधौ कथयिष्ये । कुत्र वर्तते श्रीमान् ।
किम् अनुतिष्ठति सम्प्रति सः ।

संन्यासी - (तेनी पीठ पर हाथ भूकीने) દ્વારપાળ, મેં તારી પરીક્ષા લીધી.
તું યોગ્ય સ્થાન પર નિમાયેલો છે. લાંચરુશવત માટે લાલચુ ન
હોય એવા તારા જેવા સ્વામીના પુરસ્કારને પાત્ર બને છે. હું
તારી ઈમાનદારી સ્વામીની આગળ કહીશ. તે શ્રીમાન ક્યાં
છે? અત્યારે તેઓશ્રી શું કરે છે?

स्वाध्याय

प्रश्न 1. अधोलिखितेभ्यः विकल्पेभ्यः समुचितम् उतरं चिनुत ।

(1) दौवारिकाः कस्य आज्ञाम् अपि न प्रतीक्षन्ते ?

(क) संन्यासिनः

(ख) ब्रह्मणः

(ग) सेनापतेः

(घ) नृपतेः

(2) दौवारिकः कम् अपश्यत् ?

(क) संन्यासिनम्

(ख) गुप्तचरम्

(ग) नृपम्

(घ) दुर्गाध्यक्षम्

(3) अहं त्वां गुप्तचरं _____ ।

(क) मन्ये

(ख) मन्यन्ते

(ग) मन्यसे

(घ) मन्यते

(4) त्वं कदपि धनिकः न _____ ।

(क) भविष्यसि

(ख) भविष्यथ

(ग) भविष्यति

(घ) भविष्यन्ति

(5) 'कन्तुम् अहति माम्' इति कः वदति ?

- (क) दौवारिकः (ख) संन्यासी
(ग) गुप्तचरः (घ) दुर्गाध्यक्षः

प्रश्न 2. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत-

(1) संन्यासी कुत्र गन्तुम् इच्छति ?

➤ संन्यासी महाराजनिकटे गन्तुम् इच्छति।

(2) कीदृशाः जनाः प्रभूणां पुरस्कारभाजनानि भवन्ति ?

➤ उत्कोचाय अलोलुपाः जनाः प्रभूणां पुरस्कारभाजनानि भवन्ति।

(3) द्वारा द्वारं के भमनित ?

➤ तुम्बीधारकाः संन्यासिनः द्वारा द्वारं भमनित।

(4) दौवरिकेण कः वृष्टः ?

➤ दौवरिकेण आर्यः (दुर्गाध्यक्षः) वृष्टः।

(5) संन्यासी कस्य प्रामाणिकतां कीर्तयिष्यति ?

➤ संन्यासी दौवरिकस्य प्रामाणिकता कीर्तयिष्यति।

प्रश्न 3. निम्नलिखितानां कृदन्तानां प्रत्ययनिर्देशपूर्वकं प्रकार

लिखत -

- (1) क्षन्तुम् - 'तुम्' प्रत्ययः हेत्वर्थ कृदन्तम् (तुमन्त अव्ययम्)
- (2) गन्तुम् - 'तुम्' प्रत्ययः हेत्वर्थ कृदन्तम् (तुमन्त अव्ययम्)
- (3) उपसृत्य - 'त्य' प्रत्ययः सम्बन्धिक भूतकृदन्तम् (ल्यबन्त अव्ययम्)
- (4) परित्यज्य - 'य' प्रत्ययः सम्बन्धिक भूतकृदन्तम् (ल्यबन्त अव्ययम्)

प्रश्न 4. अधस्तननि वाक्यानि स्तनभूतकाले (लड़ लकारे)

परिवर्तयत -

(1) त्वं धनिकः भवसि।

➤ त्वं धनिकः अभवः ।

(2) वयं वनेषु वसामः।

➤ वयं वनेषु अवसाम।

(3) कः अपि रात्रौ न प्रविशति?

➤ **कः अपि रात्रौ न प्राविशत्।**

(4) अहं त्वां गुप्तचरं मन्ये।

➤ **अहं त्वां गुप्तचरम् अमन्ये।**

प्र० ५. रेखांकितपदानां समासप्रकारं लिखत

(1) दौवारिकस्य सेवानिष्ठा उत्तमा आसीत्।

➤ सेवानिष्ठा- सप्तमी तत्पुरुष समास

(2) दुर्गाध्यक्षः निर्णयं करिष्यति।

➤ दुर्गाध्यक्षः - षष्ठी तत्पुरुष समास

(3) संन्यासी महाराजनिकटे गन्तुम् इच्छति।

➤ महाराजनिकटे- षष्ठी तत्पुरुष समास

(4) प्रामाणिकजनाः पुरस्कारभाजनानि भवन्ति।

➤ पुरस्कारभाजनानि - षष्ठी तत्पुरुष समास

प्रश्न 6. उदाहरणानुसारं शब्दरूपाणां परिचयं कारयत

शब्दरूपम्	मूलशब्दः	अन्तः	लिङ्गम्	विभक्ति वचनम्
उदा., पण्डितः	पण्डित	अ-कारान्तः	पुंलिलङ्गम्	प्रथमा-बहुवचनम्
(1) कन्दरेषु	कन्दर,	अ-कारान्तः,	पुं.- नपुं.,	सप्तमी-बहुवचनम्
(2) गुप्तचरम्	गुप्तचर,	अ-कारान्तः,	पुंलिलङ्गम्,	द्वितीया-एकवचनम्
3) उत्कोचाय	उत्कोच,	अ-कारान्तः,	पुंलिलङ्गम्,	चतुर्थी-एकवचनम्
4) दौवारिकेण	दौवारिक,	अ-कारान्तः,	पुंलिलङ्गम्,	तृतीया-एकवचनम्

प्रश्न 7. सूचनानुसारं धातुरूपैः रिक्तस्थानानि पूर्यत -

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(1) शिक्षयसि	<u>शिक्षयथः</u>	शिक्षयथ
(2) कथयिष्यामि	कथयिष्यावः	कथयिष्यामः
(3) प्रतीक्षे	प्रतीक्षावहे	प्रतीक्षामहे
(4) अभवत्	अभवताम्	अभवन
(5) अयच्छत्	<u>अयच्छताम्</u>	अयच्छन्

પ્રશ્ન 8. પ્રદત્તાન् શબ્દાન् પ્રયુજ્ય વાક્યાનિ રચયત |

(1) વિધ્યાર્થીએ ગુરુને પ્રષામ કરે છે.

છાત્ર, ગુરુ, પ્રાનમ्

➤ છાત્રઃ ગુરું પ્રણમન્તિ।

(2) માળી ફૂલોથી માળા બનાવે છે.

માલાકાર, પુષ્પમાલા, રચ-

➤ માલાકારઃ પુષ્પમાલા રચયતિ।

(3) ગણેશ પેનથી લખે છે.

ગણેશ, કલમ (લેખની), લિખ્

➢ ગણેશ: કલમેન (લેખન્યા વા) લિખતિ।

(4) પુષ્પો બાળમાં (સવારમાં) ખીલે છે.

કુસુમ, ઉદ્યાન (પ્રભાત), વિ-કસ્

➢ કુસુમાનિ ઉદ્યાને (પ્રભાતે) વિકસનિતા।

(5) દ્વારપાણ રાજમહેલમાં પ્રવેશે છે.

દૌવારિક, રાજપ્રાસાદ, પ્ર-વિશ્

➢ દૌવારિક: રાજપ્રાસાદં પ્રવિશતિ।

પ્રશ્ન 9. નિમ્નલિખિતાનાં પ્રશ્નાનામ् ઉત્તરાણિ ત્રિભિઃ ચતુર્ભિઃ વા વાક્યૈ: ગુર્જરભાષયા લિખત ।

(1) સંન્યાસી કોને કોને રોકવાની ના પાડે છે ?

ઉત્તર : સંન્યાસી દ્વારપાળને આટલા લોકોને રાજપ્રાસાદમાં પ્રવેશ કરતા રોકવાની ના પાડે છે : સંન્યાસીઓને, પંડિતોને, બ્રહ્મચારીઓને, છાત્રોને, સ્ત્રીઓને તથા કન્યાઓને.

(2) રાત્રે મહારાજને મળવા કોણ કોણ જઈ શકે છે ?

ઉત્તર : રાત્રે મહારાજને મળવા આટલા લોકો જઈ શકે છે : જેમને રાત્રે મળવા આવવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હોય તેમજ જે ઓળખીતાઓ હોય.

(3) પ્રવેશ માટે સંન્યાસી દ્વારપાળને કઈ લાલચ આપે છે?

ઉત્તર : સંન્યાસી દ્વારપાળને કહે છે કે જો તું મને મહેલમાં પ્રવેશ કરતા નહીં રોકે, તો હું તને મનગમતું રસાયન આપીશ. તે રસાયન વડે તું પચાસ તોલા જેટલા તાંબાને સોનામાં ફેરવી શકીશ.

(4) દ્વારપાળની પ્રામાણિકતા વિશે ટ્રેક નોંધ લખો.

ઉત્તર : સંન્યાસીના વેશમાં આવેલા કિલ્લાના ઉપરી અધિકારીએ દ્વારપાળને
કિલ્લામાં પ્રવેશ કરવા દેવા માટે ખૂબ વિનંતી કરી, પણ દ્વારપાળે તેને
અંદર દાખલ થવા દીધો નહીં. સંન્યાસીએ દ્વારપાળને ધનવાન બનાવી
દેવા માટે ચમત્કારિક રસાયનતત્ત્વ આપવાની લાલચ આપી, જેના
ઉપયોગથી પચાસ તોલા જેટલું તાંબું સોનામાં રૂપાંતરિત કરી શકાય.
આવા પ્રલોભનને અવગાણીને દ્વારપાળે સ્વામિનિષા તથા ઈમાનદારીનો
પરિચય આપ્યો માટે જ સંન્યાસીને આવેલા દુર્ગાધ્યક્ષ કબૂલ કર્યું કે જે
પદ પર દ્વારપાળની નિયુક્તિ કરાઈ છે તે યથાર્થ જ છે.

Thanks

For watching